

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของคนจีนรุ่นใหม่หลังทศวรรษ 1990 ที่เข้ามาค้าขายตามพื้นที่ชายแดนประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นงานวิจัยที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว บริเวณชุมชนผู้ค้าชาวจีน ตลาดจีน ในเขตห้วยทราย จังหวัดบ่อแก้ว สปป. ลาว ผังตรงข้ามกับอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจว่า กลุ่มคนจีนเหล่านี้เป็นชนกลุ่มใด อพยพมาด้วยเหตุผลเงื่อนไขใด ได้ใช้ยุทธวิธีอย่างไรในการสร้างความยืดหยุ่นและโอกาสให้กับการเคลื่อนย้ายในที่ใหม่ และผู้ค้าจีนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนทั้งทางตรง/ทางอ้อมอย่างไรจากรัฐจีน ตลอดจนกลุ่มผู้ค้าจีนเหล่านี้จะเอื้อประโยชน์ต่อการค้าชายแดนในเขตลุ่มน้ำโขง หรือนำไปสู่การพัฒนาการค้าชายแดนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษารูปแบบและแนวโน้มการเคลื่อนย้ายของคนจีนเข้าสู่ประเทศลุ่มน้ำโขงโดยพิจารณานัยสำคัญทางเศรษฐกิจ/การเมือง และทำความเข้าใจกับประเด็นการค้าชายแดนในเขตลุ่มน้ำโขงผ่านกิจกรรมของกลุ่มผู้ค้าชาวจีน ที่อาจเกิดผลกระทบต่อการค้าชายแดน

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ค้าจีนดังกล่าว เป็นกลุ่มคนจีนอพยพรุ่นใหม่ (Xin Yimin) หลังทศวรรษ 1990 การอพยพของกลุ่มผู้ค้าจีนเหล่านี้เป็นผลผลิตจากปฏิสัมพันธ์สองด้านหลัก คือ ด้านแรก กลุ่มผู้ค้าจีนในฐานะที่เป็นปัจเจกผู้กระตือรือร้น (Active actors) มองหาช่องทางเศรษฐกิจใหม่ๆ เพื่อแสวงหาทางรอดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในประเทศตน จะพบว่า กลุ่มผู้ค้ารายย่อยจีนทั้งในและนอกตลาดจีนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนขนาดกลางและเล็ก มีรายได้ปานกลาง/น้อย ทุนทางเศรษฐกิจต่ำ อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชนบททางตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ที่ซึ่งปัจจุบันประสบปัญหาประชากรล้นเมืองและมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงมาก จึงทำให้ตัดสินใจแสวงหาช่องทางและโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ๆ ด้วยการผันทิศทางการเคลื่อนย้ายจากเดิมเข้าเมืองใหญ่ของจีน ไปสู่ ดอนใต้นอกประเทศจีนแทน ในแง่นี้ พวกเขาจึงกำลังใช้ชายแดนลุ่มน้ำโขงในฐานะเป็น “พื้นที่แห่งโอกาสทางเศรษฐกิจ (Zone of economic opportunities) เพื่อสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจท่ามกลางการแข่งขันในประเทศของตน อย่างไรก็ตาม ขณะที่คนเหล่านี้ยังอยู่ใน “ช่วงเปลี่ยนผ่าน” (transition) จำนวนมากยังไม่คิดตั้งรกรากในลาว แต่อีกจำนวนมากเช่นกันกำลังก่อรูป “วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจจีน” ในลาวตอนเหนือ ผ่านการใช้วัฒนธรรมจีนและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าทั้งแบบเก่าและใหม่ ไม่ว่าจะ เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เครือญาติ บ้านเกิด และสมาคมหอการค้า ตลอดจนแบบแผนวัฒนธรรมจีนที่ช่วยสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจ

ส่วนด้านที่สอง การอพยพของคนจีนรุ่นใหม่เหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะบริบทสถานการณ์ที่สำคัญๆ ในยุคหลังทศวรรษ 1980 อย่างน้อย 4 บริบทเงื่อนไขหลักด้วยกัน คือ บริบทเงื่อนไขแรก ผลทางอ้อมของ นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนตั้งแต่สมัยเติ้ง เสี่ยวผิงเปิดประเทศออกสู่ภายนอก ที่ด้าน

หนึ่งทำให้เศรษฐกิจขยายตัว แต่อีกด้านเกิดปัญหาคนอพยพเข้าเมืองและไม่สามารถหางานทำได้ในเมืองใหญ่ได้ บริบทเงื่อนไขที่สอง นโยบายส่งออกคน-ทุนจีนออกนอกประเทศ ซึ่งต่อเนื่องกับนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของจีน โดยเฉพาะในช่วงหลังทศวรรษ 2000 ที่เน้นเรื่อง “นโยบายก้าวออกไป” ของทุนและคนจีนในการไปทำธุรกิจต่างๆ นอกประเทศจีน บริบทเงื่อนไขที่สาม การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS regionalization) ด้วยการเชื่อมโยงจีนกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขงผ่านชายแดนทางบก เปิดชายแดนจีนเชื่อมต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อการค้า และบริบทเงื่อนไขที่สี่ นโยบายอำนาจละมุน (soft power) ของรัฐบาลจีนที่มีต่อรัฐบาลลาวผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การลงทุน การให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อช่วยพัฒนาประเทศที่ยากจน จนนำไปสู่ภาพลักษณ์ที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือมากกว่าความระแวงดังเช่นในอดีต

นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า แม้ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนจีนเหล่านี้ยังอยู่ในช่วงระหว่างรอการเติบโต แต่ในระยะไม่กี่สิบปีที่ผ่านมา กลับพบว่า คนจีนและรัฐบาลจีนได้ค่อยๆ สร้างการเติบโตขึ้นไปทั่วบริเวณชายแดนแห่งนี้ แนวโน้มที่กำลังเห็นได้ชัดคือ คนจีนกลุ่มดังกล่าวกำลังกลายเป็น “กลุ่มผู้กุมบังเหียน” ใหม่บนเศรษฐกิจชายแดนและกำลังเข้ามาแทนที่ “กลุ่มผู้ค้าชาวไทยและชาวลาว” ผู้ค้าท้องถิ่นกลุ่มก่อนหน้าที่เคยมีบทบาทอย่างมากภายหลังปีค.ศ. 1975 ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวกำลังสร้างผลกระทบอย่างสำคัญที่ควรตั้งคำถามต่อไปกับระบบเศรษฐกิจชายแดนของไทย-ลาว ไม่ว่าจะบทบาทของผู้ค้าชาวไทยและลาวจะเป็นอย่างไรท่ามกลางการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ต้องต่อสู้กับผู้ค้าจีน บทบาทการค้าชายแดนของผู้ค้าไทย-ลาวที่เคยอยู่บนความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและทำให้เศรษฐกิจชายแดนเติบโตไปได้จะถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์ชุดใหม่หรือก่อรูปความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่อย่างไร ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ค้าไทยและลาวไปตามเงื่อนไขการสะสมทุนที่ตนเองมีอยู่ เช่น การเริ่มเปลี่ยนอาชีพของผู้ค้าลาวไปเป็นแรงงานรับจ้างบริษัทจีนทำธุรกิจการออกไปลงทุนทำเกษตรบนที่ดินแปลงใหม่ หรือ เป็นผู้เช่าที่ดินให้แก่คนจีน หรือเป็นแรงงานในฝั่งไทยมากขึ้น ที่ส่งผลต่อเนื่องในอนาคต

Abstract

This research is an anthropological study examining the phenomena of new Chinese mobility into Mainland Southeast Asian countries after 1990s. Particularly, it focuses on case study of new groups of Chinese traders and their socio-economic activities in and around Chinese market, Hauy Xai, BoKaew province in Lao PDR and along the Thai–Laos border. The research objective is 1) to study pattern and trends of new Chinese movement into GMS border by considering economic and socio-political implication, and 2) to study the new Chinese traders and their economic activities at the border which impacts toward GMS border trades, particularly Thai and Lao border trade.

The research finds that these Chinese traders belong to new Chinese both permanently and temporarily moving from China after 1990s, differentiating from oversea Chinese movement in the past. The new Chinese traders mostly are middle and low economic class, having less economic capital and low income in China. Most of them live in urban and rural areas of southern and Southeastern China where nowadays having overpopulation, higher rate of unemployment and growing economic competition.

Their mobility into GMS border is influenced by two main parts. Firstly, the Chinese traders themselves, as active actors, seek for economic opportunity elsewhere after facing economic problems in their homeland. Thanks to GMS border opening, they have more chance to not move into the Chinese big cities where facing economic obstacles, but go further into the GMS border in order to gain more economic choices. In this sense, they are using GMS border as the “zone of economic opportunity” in order that they can meet with economic success. Although their border trade is in transition, they are creating “economic culture” of Chinese capitalism in northern Laos by using several Chinese socio-cultural strategies of networks and relationship; interpersonal relationship (Guanxi), family, locality-based, and Chinese association networks, as well as Confucius pattern.

The second part supporting their mobility is according to four conditions during after 1980s onward. Firstly, it is unintended and indirect consequences of economic reform after 1978 which, on one hand speed-up Chinese economic growth. But on the other, it appears situation of higher density of population, and unemployment in big cities of China. Secondly, it is the Chinese state itself and the policy, so-called go-out policy which the state aims to support Chinese migrants and

capitalists to go out of country. The third condition is the GMS regionalization which comforts the connection of China and Southeast Asia's people by utilizing overland routes and flexible border regulations. The last condition is soft power implemented by Chinese state toward Lao PDR through development activities and funding support. The soft power of Chinese state creates good images and lead to international cooperation instead of suspicion seen in the past.

This research also finds that these trans-border Chinese traders become the main dominant actors of border trade, replacing Local Thai and Laotian traders which have long been trading along the border through their relatives and local trade networks. The Chinese major role in economic border trends to change border trade pattern, transforming socio-cultural trade among the local Thai-Lao border traders. In this sense, this becomes direct and indirect impact toward local border trade in the near future.